הלכות ברכות

ילקוט יוסף

מתוך ילקוט יוסף, מאת הרב יצחק יוסף.
הטקסט נלקח מאתר «ילקוט יוסף חינם – האתר להפצת יהדות» (yalkut.info).
זכויות היוצרים על הטקסט שמורות לבעליהן. הקובץ נועד ללימוד בלבד ואינו למכירה.
geulaquiz.com

סימן רכב – דיני ברכת הודאת הטוב והרע

א חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה. וחייב לברך על הרעה בדעה שלימה ובנפש חפיצה כדרך שמברך בשמחה על הטובה, כי הרעה לעובדי השם היא שמחתם וטובתם, כיון שמקבל באהבה מה שגזר עליו הקדוש ברוך הוא, נמצא שבקבלת הרעה זו הוא עובד את ה׳, שהיא שמחה לו. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תקצד].

ב מי שמת לו מת, והוא מהמתים שצריך להתאבל עליהם, מברך: ״דיין האמת״. ומברכים בשם ומלכות, וכמו ששנינו (ברכות נד.) על שמועות רעות אומר ברוך דיין האמת. ואף שיש אומרים שהברכה תהיה בלי הזכרת שם ומלכות, כבר פשט המנהג לברך ברכה זו בשם ומלכות, ובמקום מנהג לא אמרינן ספק ברכות להקל. והמנהג לברך ״דיין האמת״ בעת הקריעה, כשעושים סעודת הבראה. ונכון יותר לברך סמוך ליציאת הנשמה. ואף אם האבל מסרב לקרוע, עם כל זה צריך לברך ברכה זו. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תקצה].

סימן רכג-רכה – ברכת שהחיינו וקצת ברכות פרטיות (קנה כלים חדשים)

א קנה בגד חדש אפילו היה לו בגד כזה תחלה, יש לו לברך ״שהחיינו״ בשם ומלכות. ואף שמעיקר הדין היה צריך לברך בעת קניית הבגד, כבר נהגו שלא לברך אלא עד שעת לבישת הבגד. ועל דבר שאינו חשוב כל כך, כגון חלוק או לבנים או מנעלים וגרביים, או כיפה, אין לברך שהחיינו. [ילקו״י, ברכות עמוד תקצה].

ב הקונה מכונית חדשה, והוא שמח בה, וכן הקונה תכשיטי זהב לאשתו, או טייפ ושאר כלים שהוא שמח בהם, אף שמעיקר הדין היה רשאי לברך על זה ״שהחיינו״, כבר נהגו בכל אלה לברך שהחיינו על בגד חדש, ולפטור הכלים שקנה. [ילקו״י, ברכות עמוד תקצה].

ג כבר פשט המנהג שבעת סעודת חינוך הבית, בעל הבית מברך שהחיינו על פרי חדש, או על בגד חדש [ולובשו], ומתכוונים לפטור את הדירה והרהיטים החדשים. ומכל מקום הקונה דירה והוא שמח מאד בקנייתו ורוצה לברך ״שהחיינו״, ואין לו בגד חדש, רשאי לברך שהחיינו.

ד מי שנתמנה לאיזה משרה חשובה, ונכבדי הקהל נתנו לו דירה לדור בה בחנם, נכון שיברך שהחיינו על בגד חדש, ויפטור את הדירה. [ילקו״י, ברכות עמוד תקצה].

ה אין לברך ״שהחיינו״ בעת חנוכת בית כנסת, וגם לא יברכו ״הטוב והמטיב״. וכל שכן שאין לברך ״שהחיינו״ בעת יריית אבן הפינה לבית הכנסת, או יציקת היסודות. [ילקוט יוסף, דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תקצו. שובע שמחות א׳ מהדורת תשס״ה עמ׳ תפה].

ו מי שנבחר לכהונת רב ואב בית הדין, או מי שזכה בקבלת תואר הוקרה מנכבדי הקהל, הנכון שילבש בגד חדש, או גלימה חדשה, ויברך עליה שהחיינו, ויכוין בברכתו לפטור את השמחה בבחירתו או בקבלת התואר. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תקצח].

ז אין לברך שהחיינו ביום מלאת לאדם שבעים או שמונים שנה. ואם ירצה ילבש בגד חדש ויברך על הבגד שהחיינו, ויפטור בזה את שמחתו שזכה להגיע לגיל זה. [ילקו״י ברכות עמוד תקצח].

ח מי שנתבשר שנולד לו בן או נכד, אין לו לברך שהחיינו, אף אם נולד לו הבן אחר שנים רבות והוא שמח שמחה גדולה בלידתו. וטוב שאבי הבן יכוין בברכת שהחיינו שמברך בעת המילה, גם על הולד. ואם ירצה יברך על בגד חדש שהחיינו.

ט הנושא אשה אף ששמח מאד בשמחת נישואיו, אינו מברך שהחיינו, ואם מתעטף בטלית חדשה בעת החופה, בעת שמברך שהחיינו על הטלית יכוין לפטור את שמחתו בכך שזכה לישא אשה, ויכוין גם על הבית שקנה ועל כל הרהיטים. [ילקוט יוסף, ברהמ״ז וברכות עמוד תקצח].

י הקונה ספר תורה חדש לעצמו, אין לו לברך שהחיינו בעת שקורא בספר לראשונה, אף שיש לו בזה שמחה גדולה. וכל שכן מי שקונה ספרי קודש חדשים ושמח בהם, שאין לו לברך על זה שהחיינו. ואם רוצה לברך שהחיינו על בגד חדש בעת שעולה לקרוא בספר תורה החדש שרכש, או שתרם לבית הכנסת, רשאי לברך שהחיינו על הבגד חדש, אך יקדים לברך שהחיינו קודם ברכות התורה, בעת שילבש את הבגד החדש סמוך לקריאת התורה, ולא יברך שהחיינו אחר ברכת התורה. [ילקוט יוסף, ח״ג על הלכות ברהמ״ז וברכות עמוד תקצט].

יא מי שזכה להדפסת ספרו בחידושי תורה והלכה, אין לו לברך ברכת שהחיינו עם הוצאת הספר, וכל שכן עם סיום כתיבת הספר. ואם ירצה ילבש בגד חדש ויברך עליו שהחיינו. [ילקוט יוסף, ח״ג על הלכות ברהמ״ז וברכות עמוד תר].

יב יש מי שאומר שאין לברך על יציקת מעקה. [שדי חמד]. אך המנהג לברך על יציקת מעקה, וכן עיקר לדינא. [חופה וקידושין מהדורת תשס״ה, עמוד תרעו. ואף שבילקו״י על הלכות ברכות עמוד תרא סמכנו על השד״ח, העיקר לדינא כמו שנתבאר כאן, ע״פ המאירי בפסחים ז: וכן המנהג].

יג הרואה חכם גדול מחכמי ישראל, המופלג בתורה ובחכמה וביראת ה׳ טהורה, ומורה הוראות בישראל, אף בזמן הזה יש לו לברך בשם ומלכות: ״ברוך אתה ה׳ אלוקינו מלך העולם שחלק מחכמתו ליראיו״. אבל סומא אינו מברך ברכה זו. [ילקו״י על ברכות עמוד תרב].

יד הרואה נשיא מדינה בזמן הזה, יש לו לברך ברכת המלכים בלי שם ומלכות, ויאמר: ברוך שנתן מכבודו לבשר ודם. אולם הרואה נשיא מדינה הלבוש בבגדי מלכות שכולם רואים את יקר תפארת גדולתו, ויש בידו כח לאשר פסק דין מות, או לחון מי שנידון למיתה, יכול לברך עליו ברכת המלכים בשם ומלכות, אף אם רואהו בהפסק חלון המכונית, או באמצעות משקפת. והדין כן אף במלך או נשיא שנמצא בביקור במדינה אחרת. אבל אם רואהו בטלביזיה אינו מברך ברכת המלכים. [ילקוט יוסף על הלכות ברכות עמוד תרב].

טו הרואה כמה מלכים ביום אחד, והם מהמלכים שמברכים עליהם בשם ומלכות כאשר נתבאר, מברך על כל אחד ואחד ברכת המלך. אבל אם ראה כמה מלכים במעמד אחד, מברך ברכה אחת על כולם. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תרד].

טז מי שראה את המלך הנמצא בספינה או ברכב, ואינו רואה את המלך בעצמו, אלא יודע בבירור שהמלך שם, אין לו לברך ברכת הראייה, ובפרט אם הוא מלך שונא ישראל. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תרד].

יז הרואה קברי ישראל אחת לשלשים יום מברך: ״ברוך אתה ה׳ אלוקינו מלך העולם, אשר יצר אתכם בדין ודן אתכם בדין וכלכל אתכם בדין והחיה אתכם בדין, ואסף אתכם בדין, ויודע מספר כולכם, ועתיד להחיותכם ולהקימכם בדין לחיי העולם הבא, ברוך אתה ה׳ מחיה המתים״. וגם הרואה בית קברות בשבת או ביום טוב או בחול המועד, מברך ברכה זו. ואם ראה בית קברות תוך ל׳ יום, ונוסף בו קבר חדש, יכול לברך ברכה זו גם בתוך ל׳ יום. והאונן נכון שלא יברך ברכה זו, אלא ביום השביעי בעת שעולים לקבר. [ילקוט יוסף, ברכות עמוד תרד].

יח הרואה קברות של ישראל דרך חלון זכוכית, גם כן מברך ברכת אשר יצר אתכם בדין, ולכן הנוסע בדרך ורואה אחת לשלושים יום בית קברות של יהודים, מברך ברכה זו, ואין צריך לעצור את רכבו כדי לברך, אלא רשאי לברך גם כשהוא נוהג בעצמו. [ילקו״י שם עמו׳ תרה].

יט כל ברכות הראיה אם חזר וראה אותו דבר בתוך ל׳ יום, אינו חוזר ומברך. [שם עמוד תרה].

כ מי שלא ראה את אביו או את רבו, או אחד מקרוביו או ידידיו, במשך שלשים יום, והם חביבים עליו מאד, כל שהוא שמח בראייתם, צריך לברך ברכת שהחיינו בשם ומלכות, אף על פי שהיה אתם בקשר טלפוני או בקשר של מכתבים בתוך ל׳ יום. וכן הדין באמו או אחיותיו, או שאר קרובותיו ששמח לראותן אחר שלשים יום. [ילקו״י, ברכות עמוד תרה].

כא אם לא ראה את חבירו החביב עליו מאד, במשך שנים עשר חודש, ושמח מאד בראייתו, ולא היה לו עמו קשר מכתבים או בטלפון, וגם לא שמע מאנשים אחרים ששלום להם, ושמח מאד בראייתם, צריך לברך עליו בשם ומלכות ברוך אתה ה׳ אלוקינו מלך העולם מחיה המתים. [ואם יש חשש שקרובו יצטער אם ישמע שמברכים עליו ברכת מחיה המתים, יברך ברכה זו בלחש לעצמו]. אבל אם היה עמו בקשרי מכתבים וכדומה, לא יברך אלא ברכת שהחיינו בשם ומלכות בלבד. [ילקוט יוסף על הלכות ברכות עמוד תרה].

כב סומא אינו מברך ברכות אלו לפי שלא נתקנו אלא על ראיה מוחשית. אולם סומא האוכל פרי חדש מברך שהחיינו, לפי שנהנה באכילתו. [הליכות עולם חלק ב עמוד קפד].

כג מי שלא ראה את חבירו שלשים יום, ואחר כך ראהו בלויין בשידור חי, וכדומה, אף ששמח מאד לראותו, אינו מברך שהחיינו. וכן השומע קול חבירו בטלפון, או ברדיו [בשידור ישיר] לאחר שלשים יום, לא מברך עליו שהחיינו, אף אם שמח על זה הרבה. [ילקו״י, עמוד תרו].

כד הנכנס לעיר שיש לו שם הרבה רעים אהובים, ופגשם במעמד אחד, אין לו לברך שהחיינו על כל אחד ואחד, אלא די לו בברכה אחת. [ילקוט יוסף ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמ׳ תרו].

כה אב שבנו הגיע לגיל י״ג שנה ויום אחד, אין לו לברך ״שפטרני מעונשו של זה״ בשם ומלכות, אלא יאמר ברכה זו בלי שם ומלכות, ביום שבנו הגיעו למצוות. והמנהג לברך ברכה זו בלי שם ומלכות אחר עליית הבן הקטן לספר תורה, כשנעשה בר מצוה. ויש שנהגו לומר ברכה זו [בלי שם ומלכות] בעת הסעודה שעורכים לכבוד הבר מצוה. ונוהגים לעשות סעודת מצוה ביום שבנו נכנס למצוות, וחתן הבר מצוה אומר דברי תורה. ונכון שלא להפסיק את חתן הבר מצוה באמצע דרשתו, אם הכינה קודם לכן היטב. [ילקו״י על הל׳ ברכות עמוד תרו].

כו המנהג שיש נוהגים לעשות מסיבה חגיגית וסעודת הודאה ושמחה לבת מצוה, ביום מלאת לבת שתים עשרה שנה ויום אחד, הוא מנהג טוב והגון, ויש בזה מצוה לחיזוק החינוך לבנות ישראל ברוח ישראל סבא. וטוב שיאמרו שם דברי תורה ותשבחות להשי״ת. וברור מאד שיש לשמור בקפדנות על

כללי הצניעות לפי דעת תורתינו הקדושה, וכמו שנאמר: עבדו את ה׳ בשמחה וגילו ברעדה. ונכון שהאב יברך ״ברוך שפטרני מעונשה של זו״ בלי שם ומלכות, כדרך שאומרים כן בנער שנעשה בר מצוה. [ילקוט יוסף ברכות עמוד תרז].

כז יש להתיר לבקר בגן החיות ולהסתכל במיני העופות והחיות אשר שם, ולברך ברכת ״משנה הבריות״ בשם ומלכות על הפיל או על הקוף, בהתאם למה שנתבאר בש״ע (סי׳ רכה ס״ח). וכן עשו מעשה כמה מגדולי עולם. ואין לחוש בזה משום ״אל תפנו אל מדעתיכם״. וכן הרואה תוכי ומתפעל מאד מיופיו והדרו, מברך בשם ומלכות: ברוך אתה ה׳ אלוקינו מלך העולם שככה לו בעולמו. ומכל מקום אסור ללכת לאיצטדיון כדי לחזות במלחמת השוורים, וכל שכן אם משלם דמי כניסה, שבזה חבר הוא לאיש משחית, ומסייע ידי עוברי עבירה [שהרי אסור להמית ולהרוג בהמה או חיה שלא לצורך אכילה וכדומה]. ועובר משום מושב ליצים. [שם עמ׳ תרח].

כח הרואה בריות נאות במאד, מברך: ״שככה לו בעולמו״. ואחד גוי ואחד ישראל שוין בזה, ולא חיישינן למיעוטא שמא הוא ממזר. ורק כשידוע לו בבירור שהוא ממזר, לא יברך עליו ברכה זו, אפילו אם הוא נאה ביותר. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תרט].

כט המתעטש ואומרים לו חיים טובים, מותר לו להשיב לחבירו ״יוסיפו לך שנות חיים״ ורק אחר כך לומר ״לישועתך קויתי ה׳״, כפי שנהגו. אבל השותה יין ורוצה לברך את המסובים באמירת ״לחיים״, נכון יותר שיקדים לברך תחלה ברכת הנהנין ויטעם מעט, ואחר כך יברך את המסובים באמירת ״לחיים״. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תרי].

סימן רכה – עוד מדיני ברכת שהחיינו

א על פרי חדש מברך ״שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה״ קודם אכילתו. ומצוה לאכול מעט מכל מין חדש מידי שנה, כדי להראות שחביב עליו בריאת הקב״ה. ומי שיודע שלא יוכל לקנות פרי חדש מסויים, או שהפרי כבר אזל מהשוק, ורואהו אצל חבירו, רשאי לברך שהחיינו על ראיית הפרי [או שיבקש מחבירו המברך שהחיינו על פרי זה, לכוין לפוטרו מברכה זו]. [ילקו״י שם עמוד תרי].

ב ירקות חדשים משנה לשנה, מברך עליהם ״שהחיינו״, והוא שיודע שהם משנה החדשה. והאוכל ירקות מבושלים חדשים באמצע הסעודה, שאין טעונים ברכת הנהנין לפניהם, יברך עליהם שהחיינו בלבד. ואין מברכים שהחיינו על כמהין ופטריות, אף שאין זמנם אלא בחורף. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תריא].

ג אם יש לפניו ב׳ מיני פירות חדשים, די בברכת שהחיינו אחת לשניהן. ואם אינם לפניו יברך שהחיינו על כל מין ממיני הפירות החדשים. ואפילו כיוון עליהם לפטרם. מאחר והמין החדש- השני, לא היה לפניו, אינו נפטר. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תריג].

ד אורח שנכנס לבית בעל הבית, והביאו לפניו פרי חדש, ובירך עליו שהחיינו, ושוב חזרו והביאו לפניו פרי חדש ממין אחר, כיון שהמין האחר לא היה לפניו בעת שבירך שהחיינו בתחלה, צריך לחזור ולברך שהחיינו. אבל אם המין השני היה לפניו בעת שבירך שהחיינו, כיון שבירך שהחיינו על פרי אחד, פטר את המין השני. והנכון שיביאום לפניו בזה אחר זה, ויברכו בכל פעם שהחיינו על הפרי החדש. [ולא יחשוב עליהם כלל בעת ברכתו הראשונה]. ואין בזה חשש לברכה שאינה צריכה. ועל הצד היותר טוב נכון שיכוין בפירוש שלא לפטור אלא את הפרי החדש שלפניו, כדי שיוכל לברך שהחיינו על הפרי החדש האחר בלי פקפוק. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תריג].

ה פירות של אילנות מורכבים מין בשאינו מינו, כגון תפוחי זהב ואשכוליות, צריך לברך עליהם שהחיינו. וכן המנהג. ואף על פי שיש חולקים בדבר, מפני שפירות אלו נעשו מתחלתן על ידי הרכבה מכל מקום כלל גדול בידינו שבמקום מנהג אין אומרים ספק ברכות להקל. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תריד].

ו פירות ממינים שונים הדומים זה לזה במראם החיצוני, כגון מיני פרי הדר, כל שיש ביניהם שינוי בשם ובמראה ובטעם, מברך שהחיינו על כל אחד ואחד מהם בפני עצמו. [הליכות עולם חלק ב׳ עמוד ר׳].

ז על גרעין מתוק של פרי חדש, כגון גרעין של מישמש, יש לברך ברכת שהחיינו, ואם בירך על הפרי שהחיינו וברכת הנהנין, אין צריך לברך על הגרעין שאוכל אחר כך. [ילקוט יוסף תהדורת תשס״ד עמוד תשסב. שו״ת יביע אומר חלק ז׳ סימן לז אות ב׳ בהערה].

ח אכל פרי חדש ושכח לברך עליו שהחיינו, יש אומרים שיברך באכילה שניה, ויש אומרים שאין לו לברך עוד, מאחר שכבר אכל ממנו. ולענין הלכה, לא יברך שהחיינו שכלל גדול בידינו ספק ברכות להקל. וכלל זה שייך אף בברכות השבח, ולא רק בברכות הנהנין ובברכות המצוות. ואם ירצה יאמר שהחיינו בלי שם ומלכות. ומכל מקום טוב לברך שהחיינו על מין אחר, ויכוין לפטור את הפרי ששכח לברך עליו שהחיינו, או ישמע ברכת שהחיינו מאדם אחר שנתחייב בברכה זו. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תריד].

ט המברך על פרי חדש ברכת שהחיינו, לכתחלה נכון יותר להקדים לברך את ברכת הפרי, ואחר כך יברך ברכת שהחיינו, ואחר כך יטעם מן הפרי. ומכל מקום הנוהגים לברך ברכת שהחיינו תחלה, יש להם על מה שיסמוכו. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תרטו].

י יש נוהגים לרקח האתרוג בסוכר ולעשותו ריבה, ולאכול מהאתרוג בליל ט״ו בשבט, ואין לברך עליו שהחיינו לכל הדיעות, הואיל וכבר בירך עליו שהחיינו בעת נטילתו עם הלולב ביום טוב של חג הסוכות, ובזה יצא ידי חובה גם מברכת שהחיינו על האכילה. שהרי הוא כבירך בשעת ראייה על פרי חדש, שאינו חוזר ומברך בשעת האכילה. [ילקו״י שם עמוד תרטו].

יא האוכל סאברס פעם ראשונה באותה שנה, מברך עליו ״שהחיינו״ כדין כל פרי חדש. [ילקוט יוסף על הלכות ברהמ״ז וברכות עמוד תרטז].

יב אם בירך שהחיינו על ענבים כשישתה יין חדש אינו חוזר ומברך שהחיינו, ובלאו הכי לא נהגו לברך שהחיינו על יין חדש, משום שאין בו כל כך שמחה. שיין ישן טוב יותר. ויש מחמירים שלא לאכול מהענבים החדשים עד שיביא תירוש לפניו, ומברך שהחיינו ומכוין לפטור שניהם, ותבוא עליהם ברכת טוב. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תרטז].

יג פרי שאינו מתחדש משנה לשנה, אפילו אם יש שנים רבות שלא אכל ממנו, אינו מברך שהחיינו. ואין מברכים שהחיינו על הבוסר, אלא כשהבשילו האשכולות של הענבים, וכן בכל פרי, שאין לברך עליו שהחיינו אלא אחר גומרו ולא כשהוא בוסר. [ילקו״י ברכות עמו׳ תריז].

יד האוכל בשר או עוף לראשונה בחייו, וכן כל מאכל או משקה שהוא שמח מאד באכילתם או בשתייתם, אינו מברך שהחיינו. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תריז].

טו יש נוהגים בימי ספירת העומר שלא ללבוש בגד חדש, כל שאילו לובשו בשאר ימות השנה היה צריך לברך עליו שהחיינו. ויש מקילין בזה, וטוב לחוש בזה ממדת חסידות. וכשיש צורך יש להדר ללבוש את הבגד החדש בשבת שבתוך ימי הספירה, ולברך עליו שהחיינו. וכן במקום שמחת בר מצוה, או ברית מילה. אבל על פרי חדש יש להקל לברך עליו ברכת שהחיינו בימי ספירת העומר, ואין להחמיר בזה. ואף מי שנהג להחמיר בזה, יוכל לבטל מנהגו אף בלי התרה, אפילו אם היה יודע שהוא חומרא. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תריז, שו״ת יביע אומר חלק ג׳ סימן כו. שו״ת יחוה דעת חלק א׳ סימן כד].

טז נוהגים להזהר שלא לאכול פרי חדש בימי בין המיצרים, אבל בשבתות שבינתיים מותר. ובפרט לצורך כבוד שבת. אך לאחר ראש חודש אב, אין ללבוש בגד חדש אף בשבת. [ילקוט יוסף על הלכות ברכות, עמוד תריז].

יז אם שכח שפרי זה הוא פרי חדש בשבילו, ובירך עליו ברכת הנהנין בתוך ימי בין מיצרים, יברך עליו ברכת שהחיינו, ויאכל מהפרי. [ילקוט יוסף על הלכות ברכות עמוד תריז].

יח פרי חדש שיתכן שלא יהיה בנמצא אחר ט׳ באב, מותר לברך עליו שהחיינו בבין המיצרים, ואם אפשר יברך עליו בשבתות שבינתיים. [ילקוט יוסף דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תריח].

יט חולה שהפרי חדש פותח את תיאבונו, מותר לברך שהחיינו על פרי חדש בימים אלה. וכן קטן שאינו מבחין בין ימים אלו לשאר ימות השנה, ומתאוה לפרי חדש, מותר לתת לו פרי חדש ולברך שהחיינו. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תריח].

כ מי שטעה ואכל פרי חדש בימים אלה בלי שהחיינו, לא יאכל עוד ממנו, ולאחר ט׳ באב יברך שהחיינו על פרי חדש אחר, ויכוין לפטור פרי חדש זה. אבל אינו רשאי לברך שהחיינו על הפרי שטעם ממנו. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תריח].

כא העושה מצוה בפעם הראשונה בחייו, והיא אינה מצוה הבאה מזמן לזמן, אין לו לברך ״שהחיינו״, שגם בברכת שהחיינו נקטינן דספק ברכות להקל. ולכן נער המניח תפילין חדשות לראשונה בחייו, אין לו לברך ברכת שהחיינו, אף אם מניחן ביום מלאת לו י״ג שנה ויום אחד. ונכון שיברך על טלית חדשה ״שהחיינו״ ויפטור את התפילין החדשות. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תריח].

כב וכן אשה המדליקה נרות שבת לראשונה בחייה, אינה מברכת שהחיינו. וכן אשה הטובלת במקוה טהרה בפעם הראשונה, אינה מברכת שהחיינו. [ילקוט יוסף, ברהמ״ז וברכות עמוד תריח].

כג וכן השוחט לראשונה בחייו, וכן המקיים מצות כיסוי הדם לראשונה בחייו, לא יברך שהחיינו. [ילקו״י על הלכות ברכות מהדורת תשס״ד עמוד תשסג, וילקו״י איסור והיתר כרך א׳ עמוד צט].

כד יש אומרים שאם סוחט פרי חדש כמו תותים, יכול לברך על מי הסחיטה ברכת שהחיינו. ויש חולקים. ולדבריהם גם לכתחלה יכול לשתות מי סחיטת הפירות, ואחר כך כשיאכל מהפרי עצמו יברך עליו שהחיינו. ולדינא, נכון שיאכל מעט מהפרי ויברך עליו שהחיינו ויפטור את מי סחיטתם.

[ילקוט יוסף על הלכות ברכות מהדורת תשס״ד, עמוד תשסד].

סימן רכו – דיני ברכת האילנות

א היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאים פרחים, מברך: ״ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות בהם בני אדם״. ותיקנו ברכה זו לפי שהוא ענין שבא מזמן לזמן באופן מחודש, שאדם רואה עצים יבשים שהפריחם הקב״ה. ואין מברכים שהחיינו על ברכת האילנות. ואין מברכים אלא פעם אחת בשנה, ולא יותר. [ילקוט יוסף, ברכות עמוד תריט].

ב גם הנשים תברכנה ברכת האילנות, שאין ברכה זו נחשבת כמצוה שהזמן גרמא, שחכמים לא קבעו זמן לברכה אלא מפני המציאות שהאילנות פורחים בניסן. [ילקוט יוסף ברכות, עמ׳ תריט. ירחון קול תורה סיון תשס״ג עמ׳ פה. ילקו״י על הלכות פסוקי דזמרה, תשס״ד, סי׳ נא הערה לג, עמ׳ רל].

ג טוב לברך ברכת האילנות על אילנות הנטועים בגנות ופרדסים שמחוץ לעיר, ומכל מקום אין זה מעכב, ולכן אם קשה לו לצאת אל מחוץ לעיר מסיבת טירדא או חולשה, ומכל שכן מפני חשש ביטול תורה, יוכל לברך ברכת האילנות גם על אילנות שבתוך העיר. [שם עמ׳ תריט].

ד מה טוב שיצטרפו עשרה ויעשו כולם אגודה אחת בכנסיה לשם שמים לצאת לברך ברכת האילנות, בכוונה הראויה, וברוב עם. ואחר הברכה יאמרו ״מזמור בשוב ה׳ את שיבת ציון״, ו״מזמור הללויה הללו את ה׳ מן השמים״ וכו׳, ויסיימו באמירת קדיש יהא שלמא. וטוב שאחד יברך הברכה בקול רם והשאר יאמרו אחריו בלחש. [חזון עובדיה ב׳. ילקו״י שם עמוד תריט].

ה אין לברך ברכת האילנות אלא על אילנות של מאכל כשיש בהם פרחים, אבל על אילני סרק שאין מוציאין פירות אין לברך. [ילקוט יוסף, ברכות עמ׳ תריט. ומ״ש הריטב״א ברכות מג. דמברכים על עצים יבשים שהפריחן הקב״ה, כוונתו לעצי מאכל שיש שבח בפרחים, ולא רק לנוי. וכ״כ בציץ אליעזר חלק יב דף נו: וכך הבינו כל האחרונים, הלק״ט, פרי האדמה, החיד״א, משנ״ב, ועוד, ואין לנו כח לפרש אחרת בראשונים ולחלוק עליהם].

ו מצד הדין די בשני אילנות אפילו ממין אחד. והמברך על מיני אילנות הרבה הרי זה משובח. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תריט].

ז אילנות המורכבים מין בשאינו מינו, יש אומרים שאין לברך ברכת האילנות עליהם, שהואיל וקיומם נגד רצון הבורא, אין לברך ולהודות להשי״ת על כך, ויש חולקים ואומרים שהברכה היא על כללות הבריאה, ולכן יכול לברך על אילנות מורכבים. ואף על פי שהרוצה לסמוך על סברא שניה לברך עליהם אין למחות בידו, מכל מקום הבא להמלך מורים לו שלא יברך, שספק ברכות להקל. אבל אין לחשוש מלברך על אילן שמא הוא עץ מורכב, ורק כשידוע שהוא מורכב עדיף להמנע מלברך עליו ברכת האילנות. [ילקוט יוסף על הלכות ברכת המזון וברכות, עמוד תרכ. ילקוט יוסף מצוות התלויות בארץ כרך ג׳, הלכות כלאים].

ח מותר לברך על עצי ערלה בתוך שלש שנים לנטיעתם, אף על פי שהם ערלה ואסורים בהנאה, הואיל ולא נעשו באיסור. אבל על עצי אשרה אין לברך. [ילקוט יוסף דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תרכ, ילקוט יוסף על הלכות ערלה מהדורה ראשונה עמוד רי].

ט הזריזים מקדימים לברך בהקדם כל מה שאפשר, בראש חודש ניסן, ואין להשהות קיום המצוה כדי לאומרה בעשרה. ומכל מקום אם לא בירך ברכת האילנות כשראה אותם עם פרחיהם בתחלת חודש ניסן, אף על פי כן בדיעבד יוכל לברך ברכת האילנות אחר כך במשך כל החודש, כשיראה פעם נוספת אילנות עם פרחיהם. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תרכ. ירחון קול תורה תמוז תשס״ג עמוד כג].

י לכתחלה אין לברך ברכת האילנות בחודש אדר, אלא ימתין לחודש ניסן ואז יברך, כדי לצאת ידי חובת כל הדעות, אבל אם לא נזדמן לו לברך ברכת האילנות עד שיצא ניסן, רשאי לברך ברכת האילנות בחודש אייר, ולא יאבד ברכה יקרה זו מידו, ויסמוך על דברי הפוסקים שניסן לאו דוקא, ובלבד שיהיו עדיין האילנות בפריחתם, ולא גדלו פירותיהם. [חזון עובדיה על הלכות פסח שם].

יא במקומות שפריחת האילנות בתשרי או בחשון, רשאים לברך ברכה זו בשעת פריחתם, שלא דיברו חכמים אלא בהוה. והוא הדין שרשאים לברך בחודש אדר כשפריחת האילנות באותו מקום בחודש אדר. [ילקוט יוסף על הלכות ברכות עמוד תרכ. חזו״ע פסח מהדורת תשס״ג עמ׳ כה].

יב אם לא בירך ברכה זו עד שגדלו הפירות, שוב אינו מברך. וכל שנפלו הפרחים, אפילו לא גדלו הפירות באופן שראויים לאכילה, רק התחיל גידול הפרי, אין לברך ברכה זו. ומכל מקום, אילן שהתחילו לגדול בו חלק מפירותיו, אם יש בו עדיין פרחים ונצנים, מברך עליו ברכת האילנות. [ילקו״י ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמו׳ תרכ. חזון עובדיה על פסח מהדורת תשס״ג עמו׳ כז. ושם דחה מ״ש בברכת ה׳ דרק אם גדלו הפירות וראויים לברכת העץ, אינו יכול לברך. ודחה דבריו, ובפרט דסב״ל].

יג מותר לברך ברכת האילנות בשבת ויום טוב, ואין לחוש ולגזור פן ישכח ויתלוש מפרחי האילנות בשבת. אלא שלכתחילה מהיות טוב יש לברך ברכת האילנות בימות החול, כשאין חשש שיפסיד הברכה, אבל בסוף חודש ניסן כשיש חשש שלא יראה יותר אילנות של מאכל עם פרחים, אין להימנע

מלברך ברכה זו בשבת. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תרכ. ודלא כהאור לציון שחשש משום בורר הניצוצות, שכבר כתב הרדב״ז דגמרא וקבלה הלכה כהגמרא].

יד סומא לא יברך ברכת האילנות, שברכה זו תלויה ב״ראיה״, והוא אינו רואה. ונכון שישמע מפי שליח צבור המברך ויצא ידי חובה לכל הדעות. אבל המרכיב משקפים לעיניו, פשוט שרשאי לברך, שראיה דרך זכוכית ראיה גמורה היא, ואפילו אם היו לו משקפים כהות, כגון משקפי שמש, שפיר דמי לברך. [חזו״ע פסח מהדורת שנת תשס״ג, עמוד כח].

סימן רכז-רכט – ברכה על ברקים ורעמים

א על ברקים מברכים ״עושה מעשה בראשית״, ועל רעמים ״שכוחו וגבורתו מלא עולם״. ומברכים בשם ומלכות, שכל הברכות המוזכרות בפרק הרואה במסכת ברכות, כתבו הראשונים שהם בשם ומלכות, וכל ברכה שאין בה שם ומלכות אינה ברכה. ואין מברכים אלא תוך כדי דיבור [שהוא שיעור זמן אמירת ״שלום עליך רבי״] לראיית הברקים או שמיעת הרעמים. והיינו תוך כדי דיבור של סיום הרעם. ואם עבר זמן של תוך כדי דיבור לא יברך, אלא ימתין לברק או לרעם אחר. ואין חילוק בזה בין אם לא בירך על הרעמים בתוך כדי דיבור מחמת אונס, או שלא נתברר לו שהם ברקים או רעמים. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תרכא, ובמהדורת תשס״ד עמוד תשסג. מילואים ליביע אומר ח״ד עמוד שצה].

ב אם ראה ברק עדיף להמתין עד שישמע את הרעמים, ואז יברך שכוחו וגבורתו מלא עולם. ויפטור את הברק. ולא יברך עושה מעשה בראשית. [שהרי החיי אדם כתב שאין מברכים עושה מעשה בראשית על ברקים שאין אחריהם רעמים, ורוצה לחוש לדבריו מספק, ועיין בברכ״י שלא מעכב תוך כדי דיבור בנ״ד, דסוף סוף מברך על הרעמים תכ״ד. ודו״ק]. ומי שמברך על הברק עושה מעשה בראשית, וגם על הרעם, שכוחו וגבורתו וכו׳, יש לו על מה שיסמוך. [ילקו״י ברכות עמ׳ תרכב].

ג אין לברך יותר מפעם אחת ביום. אלא אם כן נתפזרו העננים לגמרי, וזרחה השמש, וחזרו ונתקשרו העבים, שאז יש לחזור ולברך על הרעמים. וכל שעבר הלילה אפילו לא נתפזרו העננים כלל, חוזר ומברך על הרעמים. וכן עיקר. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תרכב].

ד השומע קול רעמים בהיותו ישן על מטתו, והתעורר משינתו, ואין לו שהות לקום וליטול ידיו כדי לברך בתוך כדי דיבור ברכת שכוחו וגבורתו מלא עולם, בשם ומלכות כדת, או שיש לו טורח לקום ממטתו באישון לילה ואפלה, ישפשף ידיו בשמיכה או בסדין, ויברך מיד את הברכה הנ״ל בשם ומלכות בתוך כדי דיבור לשמיעת הרעם. [ילקוט יוסף, דיני ברכות עמוד תרכג].

סימן רכח – ברכת הים הגדול

א מנהגינו שלא לברך ברכת שעשה את הים הגדול על הים הגדול בשם ומלכות, כי יש ספק מה הוא הים הגדול שדיברו בו חכמינו, אם הוא ים התיכון המחובר לאוקיינוס ומגיע לארץ ישראל, או ים האוקיינוס. ולכן הרואה את הים התיכון, או את האוקיינוס, אחת לשלושים יום, אינו מברך ברכה זו בשם ומלכות. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תרכה, ועמוד תשסג].

סימן רכט – דיני ברכת הקשת והחמה

א הרואה את הקשת מברך בשם ומלכות: ברוך אתה ה׳ אלוקינו מלך העולם זוכר הבריתו, נאמן בבריתו, וקיים במאמרו. ואסור להסתכל בו ביותר. אבל מותר לומר לחבירו שיש קשת, כדי שגם חבירו יוכל לברך על הקשת. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תרכה].

ב מברכים על הקשת אפילו אינו רואה אלא חלק ממנה. אבל הרואה את הקשת בתוך שלולית מים, וכדומה, ואינו רואה את הקשת בעצמה מפני שיש איזה דבר המסתיר לראות הקשת, אינו מברך. וכן הרואה את הקשת דרך ראי, אינו מברך. אבל אם רואה את הקשת דרך חלון ביתו או המכונית, מברך אף שיש הפסק זכוכית. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תרכה].

ג הרואה חמה בתקופתה, מברך בשם ומלכות: עושה מעשה בראשית [ברכות נט:]. וכן המנהג. [ראה בירחון קול תורה תשרי תשס״ד עמוד פו]. והיינו פעם אחת בעשרים ושמונה שנה, כשחוזר מחזור גדול של חמה, ונופלת תקופת ניסן במזל שבתאי בתחלת ליל רביעי שבו נתלו המאורות בשעת בריאת העולם. [גמ׳ שם. וראה בפירוש רש״י הסבר הדברים בטוב טעם]. וזמן ברכת החמה נמשך עד סוף ג׳ שעות זמניות של היום, והזריזים מקדימים לברך. ומי שאיחר ולא בירך עד סוף שלש שעות, לא יברך יותר ברכה זו, אלא בלי הזכרת שם ומלכות. ומנהגינו פעיה״ק ירושלים ת״ו, וכן הרבה קהלות, שביום שמברכים ברכת החמה משכימים לקום ולהתפלל בהנץ החמה, ואחר קדיש תתקבל כשעלה כבר גלגל החמה מן האופק, יוצאים לחצר בית הכנסת ומברכים ברוב עם ובשמחה ״ברכת החמה״. ונוהגים לומר מזמורי תהלים השייכים לענין. כגון השמים מספרים כבוד אל. והללויה הללו את ה׳ מן השמים, עד חק נתן ולא יעבור. והלל הגדול. (תהלים קלו). וזה על פי מאמר חז״ל (סנהדרין קא.) כל הקורא פסוק בזמנו מביא גאולה לעולם, שנאמר ודבר בעתו מה טוב. ומסיימים ב״אל אדון על כל המעשים״. שמדבר על יצירת המאורות. ואחר כך נכנסים לבית הכנסת ומשלימים התפלה, בית יעקב וכו׳, עד סוף עלינו

לשבח, ומברכים איש את רעהו בברכת: תזכו לשנים רבות נעימות וטובות. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תרכז. יחוה דעת חלק ד׳ סימן יח, יביע אומר חלק ה׳ סימן לו אות ג׳].

ד אין לברך שהחיינו עם ברכת החמה. ויש נוהגים באותה שעה ללבוש בגד חדש, ומברכים שהחיינו. ונוהגים שהשליח צבור מברך ברכה זו בקול רם, והקהל מברכים עמו בלחש. ויש נוהגים שהשליח צבור מברך לבדו, והקהל יוצא ידי חובה מדין שומע כעונה, ועונים אחריו אמן. והמברך והשומעים יכוונו לצאת ידי חובה. ויש נוהגים שהשליח צבור מברך בקול רם, ואחר שסיים הברכה הקהל חוזר ומברך אחריו, כדרך שעושים כן בספירת העומר. וכל מנהג יש לו על מה שיסמוך. ויש אומרים שהנשים חייבות בברכה זו, ויש חולקים, ולכן נכון שהנשים תעמודנה בצד האנשים, בנפרד, ותשמענה את הברכה מהשליח צבור, ויצאו ידי חובתן. וסומא לא יברך ברכת החמה בשם ומלכות, אלא ישמע מהשליח צבור ויכוין לצאת. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תרכז. יחוה דעת חלק ד׳ סימן יח, יביע אומר ח״ה סי׳ לו אות ג׳].

ה אם השמים מכוסים בעבים, ואין השמש נראית כלל, אף על פי שאור זריחתה ניכר, הואיל ואין גלגל החמה נראה ברקיע, אין לברך ברכת החמה בשם ומלכות. אבל אם היו העננים דקים וקלושים, וכעין מסך דק, ורואים את גלגל החמה ברקיע, מברכים ברכת החמה בשם ומלכות. ואם כשהיתה מכוסה בעננים בירכו עליה בלי שם ומלכות, ושוב חזרה וזרחה השמש, רשאים לברך בשם ומלכות. ואם יום תקופת החמה היה מעונן וגשום, והחמה מכוסה בעבים, ובאמצע קריאת שמע זרחה השמש, ויש חשש שאם לא יברכו עתה, תחזור ותתכסה שוב בעננים, ואולי שוב לא יוכלו לברך עליה, אם אפשר לסיים הפרק, ולהפסיק ולברך בבין הפרקים, שפיר דמי, ואם אין שהות כלל, כגון שהעבים סמוכים לחמה, יפסיקו אף באמצע הפרק ויברכו ברכת החמה, מפני שהיא מצוה עוברת. [ילקוט יוסף, דיני ברהמ״ז וברכות עמ׳ תרכח].

ו המרכיב משקפיים רשאי לברך ברכת החמה כשרואה אותה דרך המשקפיים, ואינו צריך להסירם. ואפילו אם היו המשקפיים כהות, כגון משקפי שמש. אולם הרואה דמות השמש בראי, אינו מברך ברכת החמה. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תרכח].

ז לכתחלה יש להדר לברכה ברוב עם ובצבור, ומי שלא השיג מנין לומר ברכת החמה מיד בתחלת היום, אין להשהותה כדי לאומרה במנין, אלא יזדרז לאומרה ביחידות, שמצות זריזין מקדימים למצות עדיפא על מצות ברוב עם הדרת מלך.

ח מי שעדיין לא התפלל, וחושש שעד שיסיים תפלתו יעבור זמן ברכת החמה [עד ג׳ שעות מהיום], יקדים לברך ברכת החמה ואחר כך יתפלל, שדין זריזין מקדימין למצות עדיף מדין ברוב עם הדרת מלך. [הליכות עולם חלק ב׳ עמוד קצ].

ט במקומות שמצויים שם עננים, ויש לחוש שמא יכסו העננים את החמה, ראוי להקדים ולברך ברכת החמה מיד בהנץ החמה, ואפילו קודם תפלת שחרית. [הליכות עולם ב׳ עמוד קצ].

י חולה שאינו יכול לצאת מביתו, ומרותק למטתו, אם רואה את גלגל החמה דרך חלון ביתו, יכול לברך עליה. ואפילו אם הוא יושב או שוכב רשאי לברך. ואין צריך שיעמוד בעת הברכה. [ילקוט יוסף, דיני ברכות עמוד תרכט].

יא הנוהגים לומר עלינו לשבח לאחר ברכת החמה, כשיאמרו ואנחנו כורעים ומשתחוים וכו׳, יזהרו מאד שלא ישתחוו כנגד הצד של השמש אל מול השמש, אלא יפנו לצדדים, וישתחוו לה׳ בהדרת קודש. [ילקוט יוסף, ח״ג דיני ברהמ״ז וברכות עמוד תרכט].

סימן רל, רלא – ברכות פרטיות, וכוונה לשם שמים

א המתפלל על מה שעבר, כגון שנכנס לעיר ושמע קול צווחה, ואמר יהי רצון שלא יהיה קול זה בתוך ביתי, או שהיתה אשתו מעוברת אחר ארבעים יום לעיבורה, ואמר יהי רצון שתלד אשתי זכר, הרי זה תפלת שוא. אלא יתפלל אדם על העתיד לבוא, ויתן הודאה על לשעבר. כגון הנכנס לעיר גדולה אומר, יהי רצון מלפניך ה׳ אלוקינו שתכניסני לכרך זה לשלום, והנכנס בשלום אומר, מודה אני לפניך ה׳ אלוקינו שהכנסתני לכרך זה בשלום. ביקש לצאת אומר, יהי רצון וכו׳ שתוציאני מכרך זה לשלום. [שלחן ערוך סימן רל סעיף א׳].

ב מי שאשתו צריכה ללדת, יתפלל עליה שתלד לחיים טובים ולשלום, ויהיה זרע של קיימא, ועוסק במצוות ובמעשים טובים.

ג כבר ביארנו לעיל, שהנוסע מעיר לעיר שיעור פרסה, מברך תפלת הדרך עם צאתו מהעיר. וראה לעיל סימן קי מה שכתבנו כמה פרטים בדיני תפלת הדרך.

ד לעולם יהא אדם רגיל לומר, כל מאן דעביד רחמנא לטב עביד. [ברכות נט. ש״ע סי׳ רל סעיף ה׳].

ה אם אי אפשר לו לאדם ללמוד אחר הצהרים בלא שינת צהרים, יישן, וכשניעור משינתו אין צריך לברך אלהי נשמה, אבל יטול ידיו בכלי בלא ברכה. ואין להאריך בשינת הצהרים. וגם בזה לא תהיה כוונתו להנאת גופו, אלא להחזיק גופו לעבודת השי״ת. וכן בכל מה שיהנה מהעולם הזה לא יכוין

להנאתו, אלא להחזיק גופו לעבודת השי״ת. כדכתיב, בכל דרכיך דעהו, ואמרו חכמים כל מעשיך לשם שמים, שאפילו דברים של רשות, כגון אכילה ושתיה והליכה וכו׳, כולם לעבוד את בוראך, או לדבר הגורם עבודתו, שאפילו אם היה צמא או רעב ואכל ושתה להנאתו, אינו משובח, אלא יכוין שיאכל וישתה כפי חיותו לעבוד את בוראו. [ש״ע סי׳ רלא, וילקוט יוסף על הלכות השכמת הבוקר, מהדורת תשס״ד, עמוד עא].